

LBRIS

We know
books

Psihopatia

Spectrul răului

Vicente Garrido

Traducere din limba spaniolă
de Diana Cosma

LITERA

București

Cuprins

Introducere	7
În căutarea psihopatului	21
Un mister imposibil de elucidat	23
Ce este un psihopat?	24
Concepte care au legătură cu psihopia	27
Masca normalității: Hervey Cleckley	35
Originile psihopatiei infraționale	39
Afazia semantică	41
David Lykken: ipoteza coeficientului de frică	45
Există afazie semantică?	48
Teoria paralimbică a lui Kent Kiehl	50
Modelul cognitiv al originii psihopatiei: modularea răspunsului	53
Psihopia infrațională	57
Robert D. Hare și testul psihopatiei	57
Violența psihopatului	62
Psihopatul sadic	67
Violența în cuplu	68
Femei psihopate	69

Psihopatul integrat	75
Psihopatia fără componentă de infrațională	76
Pot fi pozitive trăsăturile psihopatice?	79
Au psihopații succes în viață?	81
Psihopați integrați, la putere	85
Psihopați și sociopați capabili să subjuge și să ucidă	87
Sunt psihopații inteligenți?	89
Se poate identifica un psihopat integrat?	94
Ce facem cu psihopații?	95
Prinderea psihopaților infractori	96
Cum să intervievezi/interoghezi un psihopat	100
Empatia zero negativă	106
Cum identificăm un psihopat	107
Cum poate fi tratat un psihopat	109
Asasinatul din Pioz: răspundere penală	111
Prevenția	117
Genetica nu înseamnă destin	117
Epigenetica	120
Emoțiile pot fi stimulate	121
Trebuie intervenit cât mai timpuriu	124
Sindromul Micului Împărat	126
Epilog	131
Referințe bibliografice	139

În căutarea psihopatului

Ar fi dificil de găsit un caz asemănător așa-numitului Monstru din Florența, care a terorizat regiunea Toscana în prima jumătate a deceniului 1980, deși crimele sale au început în 1968 și a mai avut un episod izolat, în 1974. Este, fără îndoială, cel mai mare caz de crime în serie din Europa continentală a secolului XX și, deși mai multe persoane au fost condamnate, presupunându-se că ele erau Monstrul, investigatorii și scriitorii de *true crime* și diverși membri ai poliției, precum și societatea, în general, sunt în continuare convinși că adevăratul criminal nu a fost prins niciodată. Este vorba despre un criminal în serie: douăzeci și șase de persoane, aproape toate cupluri, au fost ucise cu același pistol, după cum au confirmat analizele balistice. Cupluri care căutau un moment de intimitate în idilica zonă rurală italiană erau surprinse de un individ care îl împușca mai întâi pe bărbat, și apoi pe femeie, iar, ocazional, pe lângă aceasta, îi ataca furios și cu un cuțit. Începând

cu al doilea atac, corpul femeii a devenit obiectul unor abuzuri degradante, care demonstau o evoluție în acest simbolism al profanării. La început, a fost o creangă de viță-de-vie în vagin; după aceea, în toate cazurile – în afara celor în care au apărut circumstanțe neprevăzute, cum ar fi atunci când ucigașul a crezut că un tânăr cu părul lung era femeie –, criminalul îi extirpa femeii aparatul reproducător cu cuțitul; în final, în două cazuri și-a însoțit această acțiune și cu mutilarea sânilor. Într-unul dintre aceste cazuri, o parte dintr-un sân i-a fost trimisă prin poștă judecătorei care se ocupa de caz.

Un criminal care ura femeile, fără îndoială, „Semnătura”⁴ sa consta în degradarea corpului tinerei; aceasta era găsită lângă mașină, cu picioarele desfăcute, dezbrăcată, expusă într-o poziție umilitoare, cu lucrurile pe care le ținea în poșetă împrăștiate pe jos. Extirparea zonei vaginale și mutilarea sânilor se doreau a fi o pedeapsă pentru ființele care comiteau păcatul de a oferi plăcere și de a zămisli viață.

Erau alte vremuri, mult înainte ca ucigașul în serie să fie un personaj studiat de poliția europeană de pe continent. Bineînțeles că existaseră și înainte acest gen de criminali (Peter Kürten, Vampirul din Düsseldorf, în Germania pre-nazistă a anilor 1930, de exemplu; sau Dr. Petiot sau Landrú, în Franța, pentru a-i numi doar pe câțiva dintre cei mai celebri), dar erau departe de a fi în centrul atenției agenților, având în vedere că erau foarte rari. În plus, anii cei mai „productivi” ai Monstrului au coincis cu începutul aplicării profilurilor criminalilor în investigația criminologică, iar poliția avea doar puțini specialiști cunoscători ai

⁴ Semnătura criminalului în serie constă în elemente care nu sunt necesare în comiterea crimei; ea face referire la ceea ce alcătuiește fantezia ucigașă a autorului.

minții criminale, confrunțați cu o serie de cazuri în care, în mod cert, demonii interiori ai asasinilor se exprimau prin acele crime compulsive. Ceea ce, totuși, știau deja puținii specialiști în acest tip de crimă era că, dacă aceste asasinate erau analizate prin intermediul urmelor psihologice lăsate de autorul faptelor, ele se puteau citi ca niște capitole ale unei povești în care se plăsmuia fantezia din spatele acestui parcurs însângerat.

Un mister imposibil de elucidat

Acum, ne mutăm în Spania, în alt loc frumos și prea puțin obișnuit cu episoade criminale, Santander, oraș din nord scăldat de Oceanul Atlantic, în care poți să te bucuri, pe promenada Reginei Victoria, de una dintre cele mai liniștite plimbări, între nisipurile plajei și vilele moderniste. 7 iulie 2002. Natividad Garayo, în vârstă de 44 de ani, profesoară de Limbă și Literatură la British Council din Madrid, iese din clubul nautic pe la trei noaptea. Venise din Madrid, împreună cu fratele și nepoata ei, ca să participe la nunta unui văr; soțul nu este cu ea, pentru că trebuia să îi ducă pe copii în Irlanda. Deși primise împrumut douăzeci de euro pentru taxi, ea decide să meargă pe jos; este un bun mod de a încheia seara, pentru că acele patruzeci de minute de mișcare vor compensa excesele de la cină. În plus, plimbarea este frumoasă și noaptea este plăcută la malul mării, la această oră târzie. Félix, portarul clubului nautic, o vede îndepărtându-se cu pași liniștiți, dar hotărâți.

Dacă există o persoană pe care e puțin probabil să o ucidă cineva, aceea este Natividad, mai ales în acea noapte, pe plajă.

Poartă bijuterii în valoare de aproape 20 000 de euro, dar, dacă cineva ar ataca-o, acela și-ar putea câștiga prada fără să fie nevoie să folosească violența. În plus, media crimelor în Santander este de una pe an. Și totuși, se întâmplă: la zece minute după ce Natividad a ieșit din câmpul vizual al lui Félix, sirenele poliției au început să urle în noaptea aceea liniștită. Un tânăr tocmai i-a găsit cadavrul pe niște scări care coboară din promenada Reginei Victoria înspre plajă. Ea s-a luptat, dar zace îngenunchată în poziție fetală și prezintă multe răni făcute în timp ce se apăra, pe mâini, încheieturi și brațe; a îngenunchat numai când deja simțea că o cuprinde moartea. Criminalul a înjunghiat-o de treizeci și cinci de ori, majoritatea loviturilor cu un cuțit sau briceag cu lamă mică, ultima fiind făcută cu un altul, cu lamă dublă, care îi jupuisese partea interioară a unei coapse. Dar, oricine ar fi fost făptașul, nu i-a luat nimic, nici poșeta, nici bijuteriile. Nici nu a lăsat probe biologice, și nici nu a existat vreun martor. Toate anchetele poliției vor rămâne fără rezultat. Nu există suspecti, și nici motive pentru această crimă absurdă. Uciderea lui Natividad Garayo, fericita soție a unui procuror general, cu doi copii și o viață împlinită, rămâne până în ziua de astăzi o „crimă perfectă“.

Ce este un psihopat?

Psihologul canadian Robert D. Hare (n. 1934), cel mai mare cercetător al psihopatiei din ultimii 40 de ani, ne oferă o bună introducere în identificarea acestei tulburări: „Psihopatia se referă la disponibilitatea personalității de a-i seduce, manipula și exploata fără menajamente pe alții. Psihopații nu au

conștiință și nici sentimente pentru ceilalți; iau ceea ce-și doresc și fac ceea ce le place, fără nici cel mai mic sentiment de regret și vinovăție.“ Aceste câteva rânduri rezumă perfect concepția cea mai larg acceptată în ziua de azi despre ce anume este un psihopat, cu precizarea suplimentară că o asemenea personalitate *pare în întregime normală* (pentru că rațiunea îi este intactă) și că acest gen de individ este mai pregătit să comită orice fel de infracțiuni și crime pentru o perioadă mai îndelungată decât oricine, pentru că, în general, nu va renunța la acțiunile sale patologice până când nu va fi forțat de justiție (din cauza absenței sentimentelor de vinovăție și a compulsiei de a face tot ceea ce-și dorește).

Totuși, după cum vom observa în paginile care urmează, acest scurt portret al psihopatului, deși puternic și adevărat pentru o mică parte semnificativă dintre cazuri, nu le acoperă pe toate. În realitate, psihopatia este un spectru compus din diverse trăsături de personalitate și de comportament care pot apărea în grade diferite și care generează o diversitate de profiluri.

De exemplu, atunci când eu și colega mea, Marian Martínez, i-am luat un interviu în Barcelona lui Ismael Martín, un criminal în serie în vârstă de 57 de ani, vinovat de uciderea primei sale partenere, mai târziu a copiilor săi, iar, la un timp după aceea, a celei de-a doua soții, care a avut neșansa de a se mărita cu el, am observat că abilitatea de a fi fermecător și seducător era admirabilă, dar lipsea cu desăvârșire. Era, în mod evident, un bărbat cu maniere grosolane, care folosea limbajul într-o manieră puerilă și cu greu ar fi reușit să înșele un profesionist iscusit. Confruntat cu crimele sale, a negat-o pe ultima și nu a vrut să le comenteze pe primele, pentru că nu îi venea în minte nimic convingător ca

argument în favoarea sa. Lipsa de educație și firea sa destul de morocănoasă nu îl ajutau nici ele. Evident, acest bărbat a mințit și a înșelat multă lume, dar era departe de a reprezenta clișeul „îmblânzitorului de șerpi“, cum este descrisă frecvent imaginea psihopatului, capabil să convingă autoritățile din penitenciare sau (în Statele Unite) comisia pentru eliberare condiționată să îl elibereze din închisoare mai repede. Deși îi rămâneau încă mulți ani din pedeapsă, nu s-a străduit să încerce să ne convingă că ar fi un bun candidat pentru a obține privilegiu în penitenciar, cu siguranță pentru că știa că nu este capabil de acest lucru.

În concluzie, psihopatia nu este o entitate unidimensională, așa încât să se poată spună în mod categoric că cineva este sau nu psihopat, ci se configurează ca spectru, asemenea spectrului autist, unde avem, pe lângă autismul sever, forme mai ușoare, ca sindromul Asperger. Din acest motiv, ea se compune din multe dimensiuni ale personalității care, deși au legătură unele cu altele, diferă între ele, ceea ce face să existe diverse manifestări sau configurații sau profiluri ale psihopatiei, care variază în privința gravității comportamentelor și a efectelor acestora atât asupra psihopaților înșiși, cât și asupra societății. Totuși, acest lucru nu ne împiedică să utilizăm un criteriu cantitativ care ne permite să separăm subiecții în categorii distincte, de exemplu, psihopatie de nivel scăzut, mediu sau înalt, chiar dacă acestea sunt niște limite stabilite, într-o anumită măsură, pe baza unor convenții. Nu este un procedeu neobișnuit în lumea medicinei. Să ne gândim la gradele de dizabilitate care se asociază cu anumite patologii pe care le poate prezenta o persoană. Astfel, de exemplu, deși putem vorbi despre cecitate, există mai multe grade ale acesteia, așa încât unii indivizi pot vedea umbre, alții, unele obiecte,

în anumite condiții, în timp ce alții nu pot distinge anumite culori. De aceea, putem folosi adjectivul „psihopat“ pentru o persoană care obține scoruri foarte mari la majoritatea trăsăturilor ce definesc această afecțiune, dar se poate, de asemenea, ca doi indivizi cu punctaj mare să aibă profiluri diferite, în funcție de configurația (trăsăturile psihopatice) pe care o prezintă.

Concepte care au legătură cu psihopatia

Să analizăm acum câteva concepte care au legătură cu psihopatia (care este literalmente „boala psihicului“), dar care nu o reprezintă.

Psihoticul

O afecțiune psihotică este ceea ce se înțelege, în mod obișnuit, prin „boală mintală“. Elementul esențial distinctiv este pierderea contactului cu realitatea. În limbaj colocvial, individul „și-a pierdut mințile“. Rose Glass, regizoarea unui film de groază independent, *Saint Maud* (2019), care mie mi-a plăcut mult, a înțeles clar acest lucru de la bun început; referindu-se la povestea pe care o spune filmul – o asistentă aude voci pe care i le atribuie lui Dumnezeu și se străduiește să salveze sufletul unei dansatoare bolnave în stadiu terminal, pe care o are în grijă –, a comentat: „Voiam să fie clar din prima clipă că [asistenta] are probleme psihice grave“. Simptomatologia asociată constă în halucinații vizuale sau auditive, idei delirante (credițe absurde care nu se pot corecta) și tulburări de dispoziție grave (cum ar fi depresia majoră sau episoadele maniacale din tulburarea bipolară).

Asistenta aude voci care nu există – și delirează, pentru că este clar că Dumnezeu nu îi vorbește.

Această femeie reprezintă o amenințare serioasă în film, bineînțeles, dar nu este psihopată. Așa cum nu era nici Norman Bates, celebrul criminal în serie pe care l-a imortalizat Anthony Perkins în clasicul *Psycho* al lui Alfred Hitchcock (1960), în ciuda faptului că, de mai bine de șaiszeci de ani, majoritatea covârșitoare a criticilor și fanilor filmului îl consideră psihopat. Totuși, titlul în limba spaniolă⁵, spre deosebire de cel original⁶, redă fidel patologia lui Bates, având în vedere că acesta își percepe identitatea uzurpată de mama sa, în așa fel încât *mama lui* (moartă) *este* cea care o înjunghie pe Marion (Janet Leigh) în celebra scenă a atacului din duș. Este evident că patronul motelului în care se cazează Marion suferă de o disociere psihotică: altă personalitate îi conduce gândurile și acțiunile, personalitatea mamei sale, care se supără peste măsură de fiecare dată când fiul său simte dorință față de vreo femeie. Cu alte cuvinte, *atunci când mama lui îl posedă*, Bates pierde orice contact cu realitatea; este complet dat peste cap.

Conceptul de psihopatie presupune necesitatea de a avea o rațiune intactă. Dar dacă facem abstracție de acest fapt, există un mic procentaj de psihotici care prezintă și trăsăturile specifice personalității psihopatice, pe care le vom discuta mai târziu. Astfel, un studiu realizat în Belgia a descoperit că 7% din criminalii considerați iresponsabili pe motiv de boală psihică (pierduseră contactul cu realitatea în momentul comiterii crimelor) întruneau și criteriile care definesc psihopatia.

⁵ *Psicosis*, care se traduce prin *psihoză* (n. trad.).

⁶ *Psycho*, în limba engleză, este o expresie colocvială prescurtată care desemnează un psihopat (*psychopath*), ceea ce, fără îndoială, a făcut ca Bates să fie considerat ca atare.

Sociopatul

În 1952, când a apărut pentru prima dată *Manualul de diagnostic și clasificare statistică a tulburărilor mintale*, cunoscut printre specialiști ca *DSM* (de la inițialele din limba engleză), se dorea ca profesioniștii din domeniul sănătății mintale să aibă la dispoziție un sistem care să clasifice și descrie toate patologiile posibile ale minții, astfel încât să se îmbunătățească credibilitatea diagnosticului și dezvoltarea de tratamente adecvate. În acea primă ediție, figura diagnosticul de „perturbare de personalitate sociopată” – termen inventat de psihologul George Partridge, în 1930 –, dar, în realitate, se referea la ceea ce astăzi cunoaștem sub denumirea de psihopatie. Fac această precizare deoarece sintagma nu s-a păstrat în nomenclatura oficială⁷ – la fel ca termenul de psihopatie, care nu a fost niciodată recunoscut, în mod oficial –, iar întrebuințarea sa a devenit limitată în timp. Începând cu anii optzeci, această etichetă și-a pierdut valabilitatea ca sinonim al psihopatiei, iar astăzi puțini o mai folosesc. Atunci când un cercetător vorbește despre sociopat, el vrea să evoce delincvența cronică, cu o viață marcată de infracțiuni și de înclinații adictive sau antisociale. Dacă el acționează ca un psihopat, se întâmplă pentru că s-a adaptat la acest comportament ca să prospere în viață și în afaceri, condiționat fiind de mediul său social.

În prezent, în golful Napoli din Italia, sunt numeroși mafioți *millennials* care își dispută cu furie teritoriile abandonate în urma căderii *capilor* mafioți tradiționali. Sute de tineri afectați de

---

⁷ Mă refer la faptul că DSM nu l-a recomandat niciodată ca etichetă diagnostică; în locul acestuia, folosește termenul de „tulburare de personalitate antisocială”, însă acest diagnostic nu întrunește dimensiunile personalității cele mai caracteristice ale psihopatului, centrându-se pe comportamentul agresiv și antisocial, astfel încât nu îl reprezintă în mod adecvat.

rata înaltă a șomajului găsesc în crima organizată un drum prin care își pot susține conceptul de sine – imaginea despre propria persoană – și dorința de statut și apartenență. Pot viola, jefui și ucide fără să clipească. Aceștia sunt sociopații. Spre deosebire de psihopați, ei sunt capabili să iubească altă persoană, să își facă griji pentru ai lor și să stabilească relații semnificative cu persoanele la care țin. Dar capacitatea lor de a omorî și de a distruge poate fi imensă. Sociopatul acționează ca un psihopat ca să își protejeze interesele și stilul de viață, dar nu are personalitatea acestuia. Îi este caracteristic faptul că acționează sub influența presiunilor sau a factorilor externi (un regim despot, o subcultură infracțională, o ideologie care îl cucerește), în asemenea măsură încât, dacă acestea nu ar fi prezente, el nu ar fi sociopat. (Cititorul se poate gândi la filmele din seria *Nașul* sau la filmul brazilian *Orașul Zeilor*: personajele sociopate din ele acționează și trăiesc sub aceste presiuni și influențe.)

Machiavelicul

Laureatul Premiului Nobel pentru Medicină Albert Szent-Györgyi a afirmat odată că „un mare cercetător este cel care poate să vadă ceea ce a văzut toată lumea, dar să gândească într-un mod în care nimeni nu a mai făcut-o până atunci“. Este exact ceea ce l-a adus pe Richard Christie (1918–1992) la primul nivel al psihologiei academice. În 1954, profitând de bursa la Centrul pentru Studiul Avansat al Științelor Comportamentale de la Universitatea Stanford (California), a studiat trecutul recent din cel de-al Doilea Război Mondial și a înțeles răul imens pe care îl poate face umanității o mână de lideri cu o mare abilitate de a înșela și manipula milioane de persoane. Atunci și-a